

УДК 342.6

ПОНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ ТА ЇЇ РОЛЬ У МЕХАНІЗМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ УКРАЇНИ

CONCEPT OF CONSTITUTIONAL-LEGAL PROVISION AND ITS ROLE IN MECHANISM OF ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF LAW AND ORDER PROTECTION BODIES OF UKRAINE

Боняк В.О.,

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри теорії та історії держави і права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Статтю присвячено розкриттю змісту понять «правова норма» та «конституційно-правова норма». З використанням логіко-семантичного та порівняльного методів пізнання виокремлено суттєві ознаки цих категорій і сформульовано авторське визначення поняття «норма конституційного права». Акцентовано увагу на тому, що норми конституційного права набувають своєї формальної визначеності через об'єктивацію в різних джерелах права; визначено коло таких джерел. Доведено, що конституційно-правова норма відіграє основну роль у механізмі конституційно-правового регулювання суспільних відносин з організації та функціонування органів охорони правопорядку України, що обмежується моделюванням правомірної поведінки вищезазначених суб'єктів конституційного права шляхом встановлення їхніх прав (за допомогою уповноважувальних норм), покладання на них юридичних обов'язків (через зобов'язувальні норми) і заборон (через заборонні норми). Обґрунтовано, що всупереч усталеному в загальнотеоретичній юридичній науці підходу до визначення субсидіарної (допоміжної) ролі норм-принципів у механізмі конституційно-правового регулювання нормам-засадам разом із класичними нормами права відводиться основна роль.

Ключові слова: правова норма, конституційно-правова норма, система джерел конституційного права, органи охорони правопорядку України, уповноважувальні, зобов'язувальні та заборонні норми, норми-принципи та норми-дефініції.

Статья посвящена раскрытию содержания понятий «правовая норма» и «конституционно-правовая норма». С использованием логико-семантического и сравнительного методов познания выделены существенные признаки этих категорий и сформулировано авторское определение понятия «норма конституционного права». Акцентируется внимание на том, что нормы конституционного права приобретают свою формальную опре-

деленность путем объективации в разных источниках права; установлен круг таких источников. Обосновано, что конституционно-правовая норма занимает главенствующее место в механизме конституционно-правового регулирования общественных отношений из организации и функционирования органов охраны правопорядка Украины, что сводится к моделированию правомерного поведения вышеуказанных субъектов конституционного права путем установления их прав (с помощью уполномочивающих норм), возложения на них юридических обязанностей (с помощью обязывающих норм) и запретов (с помощью запрещающих норм). Обосновано, что вопреки устоявшемуся в общетеоретической юридической науке подходу к определению субсидиарной (дополнительной) роли норм-принципов в механизме конституционно-правового регулирования нормам-основам вместе с классическими нормами права отводится основная роль.

Ключевые слова: правовая норма, конституционно-правовая норма, система источников конституционного права, органы охраны правопорядка Украины, уполномочивающие, обязывающие та запрещающие нормы, нормы-принципы и нормы-дефиниции.

The article deals with revealing of the content of the concepts “legal provision” and “constitutional-legal provision”. Using logical-semantic and comparative methods of knowledge the author has singled essential features of these categories and has formulated the definition of “constitutional law provision”. The attention has been paid that the constitutional law provisions take its formal clarity through objectification in different sources of law; the author has defines the circle of such sources. She has proved that the constitutional-legal provision plays a major role in the mechanism of constitutional-legal regulation of public relations for the organization and functioning of law and order protection bodies of Ukraine, which comes to modeling lawful conduct of the above mentioned constitutional law actors by establishing their rights (through empowering provisions), reliance on their legal obligations (through obligating provisions) and prohibitions (through forbidding provisions). The author has proved that contrary to the approach established in general theoretical legal science to the definition of subsidiary (supporting) role of provisions-principles in the mechanism of constitutional-legal regulation provisions, principles play a major role along with classical rules of law.

Key words: legal provision, constitutional-legal provision, system of constitutional law sources, law and order protection bodies of Ukraine, empowering, obligating and forbidding provisions, provisions-principles and provisions-definitions.

Важливим завданням як загально-теоретичної, так і науки конституційного права є уточнення їхнього категоріального апарату. Суттєвою складовою частиною поняттєвого ряду є такі категорії, як «норма права» та «конституційно-правова норма».

Проблематика, що розглядається нами, не є новою, до неї зверталися як вітчизняні, так і зарубіжні

правники, серед яких М.І. Байтін, В.Ф. Погорілко, І.А. Сердюк, О.Ф. Скакун, В.Д. Ткаченко, В.Л. Федоренко, І.В. Яковюк та ін. Водночас поняття «норма конституційного права» потребує уточнення, а також з огляду на предмет нашого дослідження існує потреба в обґрунтуванні її ролі в механізмі конституційного-правового регулювання

суспільних відносин з організації та функціонування органів охорони правопорядку України.

Мета статті – розглянути широко вживані поняття «норма права» і «конституційно-правова норма» та визначити роль останньої в механізмі конституційного-правового регулювання суспільних відносин з організації та функціонування органів охорони правопорядку України.

Для досягнення поставленої дослідницької мети було використано логіко-семантичний та порівняльний методи пізнання.

На стадіях конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України використовуються різні юридичні засоби, що у своїй сукупності утворюють відповідний механізм.

У теорії права є загальновизнаним той факт, що моделювання поведінки суб'єктів здійснюється за допомогою норм права і насамперед такої їхньої юридичної властивості, як нормативність.

Аналіз наукових праць сучасних учених-теоретиків – фахівців у галузі загальної теорії права – свідчить про їх єдність у підході до розуміння поняття «норма права» [1, с. 130–133]. У контексті питання, що розглядається нами, на особливу увагу заслуговує монографія російського правника М.І. Байтіна «Сущность права (Современное

нормативное правопонимание на грани двух веков)», у якій, на нашу думку, найбільш ґрунтовно досліджено категорію «норма права» та виокремлено її суттєві ознаки. До останніх учених відноситься такі:

– походить від держави і є офіційним виразником державної волі;

– вона завжди являє собою владний припис держави стосовно можливої та необхідної, дозволеної та забороненої поведінки людей, визначеного порядку в їхніх відносинах;

– її формальна визначеність – правова норма видається або санкціонується державою та виражається в тій чи іншій встановленій або визнаній нею формі (наприклад, у формі нормативно-правового акта);

– охороняється від порушень примусовою силою держави (саме можливість державного примусу як гарантії реалізації, охорони від порушень – специфічна ознака юридичної норми);

– існує у вигляді двох різновидів загальнообов'язкових правових приписів: а) правила поведінки – безпосередньо регулятивні норми, норми прямого регулювання, що вирізняються надавально-зобов'язувальним характером (за наявності відповідних умов устанавлюють вид і міру охоронюваних та гарантованих державою можливої і належної поведінки учасників суспільних відносин, їхні взаємні суб'єктивні права

та юридичні обов'язки); б) вихідні (відправних, установчих) норми, до яких належать норми-принципи та норми-дефініції. Ці норми хоча і не є безпосередньо регулятивними, оскільки самі не закріплюють прав і обов'язків суб'єктів, проте також мають правовий характер: установлюють загальні начала, вихідні положення та напрями правового регулювання, опосередковано беруть в ньому участь, діють у системному зв'язку та єдності з нормами-правилами поведінки, деталізуються та реалізуються через них);

– це державний регулятор суспільних відносин, припис загального характеру, який розрахований не на конкретних осіб, а на множинні відносини визначеного виду й індивідуально неперсоніфікованих осіб, які попадають під умови його дії; відображає найбільш типові, багаторазові повторювані відносини між людьми; виступає як абстрактно-типова модель правовідносин;

– є одночасно: а) моделлю, мірою, еталоном, масштабом відповідно вираженої в ній державної волі належної або можливої поведінки; б) критерієм правомірної та неправомірної, законної та протизаконної поведінки [2, с. 180–184].

Узагальнюючи вищенаведені ознаки, М.І Байтін надає таку дефініцію поняття «норма права»: це виражений як правило поведінки (або відправне встановлення)

загальнообов'язковий, формально-визначений припис, що походить від держави, нею охороняється та є державним регулятором суспільних відносин [2, с. 184].

Водночас аналіз запропонованого підходу до розуміння категорії «норма права» дозволяє висловити таке:

– потребує уточнення думка вченого про те, що норма права є не правилом поведінки або відправним установленням, вираженим як припис, а саме приписом, як стверджує автор. На підтвердження висловленого умовиводу наведемо такі аргументи: а) під нормативно-правовим приписом в теорії права розуміють зміщені в статті нормативно-правового акта граматично, юридично та логічно завершене деонтичне судження загального характеру, що є словесним виразом правила поведінки, відправного встановлення, дефініції. Таким чином, не правило поведінки є виразом нормативного припису, а саме припис є текстуальним виразом правила поведінки, тобто норми права, на чому наголошують вітчизняні науковці В.Д. Ткаченко та І.В. Яковюк [3, с. 282]; б) первинним елементом системи права (категорія, що відображає зміст права) є норма права, а первинним елементом системи законодавства (категорія, що відображає форму права) є нормативно-правовий припис;

– не можна повною мірою погодитись із тезою вченого про те, що норма права походить лише від держави; поза увагою М.І. Байтіна залишилися такі соціальні спільноти, як народ, трудовий колектив, органи місцевого самоврядування, тобто вони фактично позбавляються правотворчих повноважень;

– потребує уточнення позиція автора про виокремлення як самостійної такої суттєвої ознаки категорії «норма права», як її загальнообов'язковість. Уживане словосполучення «загальнообов'язкове правило поведінки» фактично вказує на використання в правовому регулюванні лише імперативного методу й таких способів і кореспондуючих їм різновидів норм права за характером правових приписів, як зобов'язання (зобов'язувальні норми) та заборони (заборонні норми), що не відповідає правовій реальності, адже правовій активності учасників правовідносин значною мірою сприяють саме дозволи (уповноважувальні норми), відмова від добровільної реалізації яких, до того ж, не спричиняє негативних для суб'єктів права юридичних наслідків [1, с. 134].

Отже, на нашу думку, методологічно коректніше вести мову не про загальнообов'язковість норми права, а про її загальний характер. Саме ця суттєва ознака означає, що норми права поширюють свій вплив

на всіх суб'єктів права, котрі мають відповідний правовий статус. Їхнім адресатом може бути кожний (тобто всі без винятку фізичні особи) (ч. 1 ст. 53 Конституції України), громадяни держави (ч. ч. 1-2 ст. 38 Конституції України), батьки та діти (ч. 2 ст. 51 Основного закону нашої держави), народні депутати України (ч. ч. 1–3 ст. 80 Конституції України), народ (ч. 2 ст. 5 Основного Закону нашої держави), органи законодавчої, виконавчої та судової влади (ч. 2 ст. 6 Конституції України) та інші суб'єкти права [1, с. 135];

– недоліком наведеної дефініції є те, що автор функціональне призначення норми права вбачає лише в регулюванні суспільних відносин, із чим, на нашу думку, повністю погодитися не можна. Загальновизнаною в теорії права вважається сентенція про те, що право здійснює дві спеціально-юридичні функції: регулятивну та охоронну. Остання передбачає наявність у механізмі конституційно-правового регулювання охоронних норм права.

Доктрина конституційного права сприйняла панівний у теорії права підхід до розуміння норми права, що знайшло своє відображення в інтерпретації поняття «норма конституційного права».

В.Л. Федоренко під нормою конституційного права пропонує розуміти змістовно та формально визначене, встановлене чи санкціоноване

українським народом, або українською державою, або територіальною громадою загальнообов'язкове і ними ж гарантоване правило (модель) цілеспрямованої вольової поведінки або діяльності суб'єктів конституційного права чи умови перебування цих суб'єктів у певному правовому статусі чи режимі, незалежно від їхньої волі, яке є первинним структурним елементом системи конституційного права [4, с. 504].

Учений виокремлює загальні видові кваліфікуючі юридичні ознаки норми конституційного права України, а саме: а) структуроутворювальне призначення в системі національного права (норми традиційно розглядаються у праві як його «клітинка»); б) змістовна та формальна визначеність; в) загальнообов'язковість; г) всеосяжність та універсальність; ґ) різноманітність; д) динамічність і стабільність; е) гарантованість);

До спеціально-родових кваліфікуючих юридичних ознак норми конституційного права України В.Л. Федоренко відносить такі: а) пріоритетність у національній правовій системі та її інтегративне призначення щодо інших галузевих норм права; б) установчий характер; в) публічно-політичний зміст; г) система суб'єктів нормотворення і нормозастосування; ґ) безпосередність дії; д) найвища юридична сила; е) особлива джерельна база;

є) специфічність структури; ж) посилена завдяки правовому захисту Конституції України гарантованість; з) теоретико-методологічна обґрунтованість – проблеми теорії та практики норм конституційного права, визначені в паспорті наукової спеціальності 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» як самостійний напрям досліджень [4, с. 504–505].

Здійснений аналіз наведеного вище підходу правника до розуміння категорії «норма конституційного права» та її суттєвих ознак дає змогу зробити деякі уточнення, а саме:

– щодо кола суб'єктів правотворчості (українська держава, український народ і територіальна громада), то його не можна вважати вичерпним і таким, що відповідає правовій дійсності. Джерелами конституційного права визнаються не лише акти державних органів, але й акти органів місцевого самоврядування, зокрема рішення місцевих рад, що приймаються в інтересах територіальної громади. У зв'язку із цим принагідно відзначити той факт, що дотепер Верховною Радою України не ухвалено Закон України «Про місцевий (місцеві) референдуми», що де-юре унеможливорює участь територіальних громад у підзаконній правотворчості;

– учений вживає термін «вольова поведінка», однак суттєвою озна-

кою правової поведінки є її вольовий характер (правова поведінка не може бути невольовою);

– з погляду теорії правової поведінки потребує уточнення вживане автором словосполучення «вольова поведінка або діяльність». Це судження обґрунтовується тим, що правова поведінка за таким критерієм для класифікації, як спосіб об'єктивації в зовнішньому світі, поділяється на: а) діяльність (сплата податків); б) бездіяльність (наприклад, незавдання шкоди культурній спадщині) [5, с. 310]. Таким чином, категорія «правова поведінка» охоплює собою як діяльність, так і бездіяльність, а не є альтернативою їй, як стверджує вчений;

– додаткової аргументації потребують такі ознаки категорії «норма конституційного права», як всеосяжність і універсальність, адже однойменні поняття належать до різновиду оцінних. Всеосяжними й універсальними визнаються закони та категорії діалектики, але не норми конституційного права, що мають свій предмет правового регулювання;

– теза автора про те, що норма конституційного права має публічно-політичний зміст, також потребує уточнення. На нашу думку, зміст конституційно-правової норми обумовлюється змістом регульованих нею відносин та може бути і економічним (право на працю – ст. 43

Конституції України), і політичним (ст. 36 Основного закону), і екологічним (ст. 50 Конституції України), і культурним (ст. 53 Конституції України);

– така суттєва ознака досліджуваного поняття, як найвища юридична сила, притаманна не всім нормам конституційного права, а лише тим із них, які об'єктивовані в Основному законі держави (ст. 8 Конституції України). Посилена завдяки правового захисту Конституції України гарантованість як риса норми конституційного права також притаманна лише нормам, закріпленим в Основному Законі нашої держави.

З урахуванням викладеного категорія «норма конституційного права» може бути визначена у такий спосіб: це формально визначене правило поведінки або відправне встановлення загального характеру, що походить від українського народу, органів публічної влади або інститутів громадянського суспільства, здійснює регулятивний або охоронний вплив на суспільні відносини, які становлять предмет галузі конституційного права, та забезпечується різними засобами державно-владного впливу.

Зважаючи на таку рису норми конституційного права, як здійснення нею регулятивного та охоронного впливу на суспільні відносини, що складають предмет галузі конституційного права, їй відведено основну

роль у механізмі конституційного-правового регулювання суспільних відносин з організації та функціонування органів охорони правопорядку України, що зводиться до моделювання правомірної поведінки вищезазначених суб'єктів конституційного права [6, с. 228].

Норми конституційного права набувають своєї формальної визначеності через об'єктивацію в різних джерелах права. Н.М. Пархоменко слушно наголошує, що демократична, соціальна, правова держава може існувати лише за умови ефективної дії системи джерел права, що забезпечує функціонування її демократичних інституцій [7, с. 304].

Коло таких форм права є досить широким. Джерело конституційного права України (у його юридичному значенні) вітчизняні правники В.Ф. Погорілко та В.Л. Федоренко визначають як зовнішню форму об'єктивації встановлених чи санкціонованих українським народом або державою чи суб'єктами місцевого самоврядування конституційно-правових норм, які мають юридичну силу [8, с. 323].

Змістовнішим є визначення поняття джерел конституційного права України, що сформульоване О.І. Ющиком у такий спосіб: «Це обов'язкові акти волевиявлення українського та місцевих референдумів, акти органів державної влади, органів місцевого самоврядування,

що містять положення норм конституційного права в письмовій формі, а також ті акти волевиявлення владних суб'єктів, що є неписаними нормативними фактами, на основі яких (актів) виникають, змінюються та припиняються конституційно-правові відносини в Україні» [9, с. 108–109].

Вчений пропонує таку систематику джерел конституційного права:

1) Конституція України – Основний закон держави, універсальне джерело норм права, у якому містяться основні положення усіх без винятку галузей законодавства;

2) закони України як джерело права, що є похідним від вихідної ланки систематики джерел права (тобто Конституції України);

3) чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 9 Конституції України), а також загальновизнані принципи та норми міжнародного права (ст. 18 Конституції України);

4) Регламент Верховної Ради України;

5) підзаконні нормативно-правові акти, до яких вчений відносить: а) чинні постанови Верховної Ради України; б) укази Президента України; в) декрети та нормативні постанови Кабінету Міністрів України; г) нормативні акти Центральної виборчої комісії та інших централь-

них органів державної виконавчої влади; г) регламенти та інші нормативні акти органів судової влади); д) Конституція та інші нормативні акти Автономної Республіки Крим та рішення Ради Міністрів АРК; е) нормативні акти місцевих рад.

Окреме місце в систематиці джерел конституційного права О.І Ющик відводить рішенням всеукраїнського та місцевих референдумів, що можуть мати як форму закону, так і форму підзаконного акта (рішення референдуму).

Загальна характеристика систематики джерел конституційного права, як вважає вчений, була б неповною без згадки про особливі акти з практики державних органів, що пов'язано з ухваленням різного роду політико-правових декларацій (наприклад, Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р.), договорів (наприклад, Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 8 червня 1995 р.), універсалів тощо, а також парламентських, судових та інших прецедентів, які слугували певний час або й досі слугують нормативними орієнтирами для розвитку законодавства та регулювання конституційних відносин [9, с. 89–98].

Оскільки досліджуваний нами предмет правового регулювання становлять суспільні відносини, у межах яких здійснюються організація та функціонування органів охорони правопорядку України, система джерел конституційного права виглядатиме дещо звуженою, включаючи в себе: 1) Конституцію України; 2) міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини у справах проти України стосовно порушення правохоронними органами держави конвенційних прав та основоположних свобод людини; 3) закони України; 4) рішення Конституційного Суду України про відповідність Конституції України окремих положень чинного законодавства з питань організації та функціонування органів охорони правопорядку України; 5) нормативні постанови Верховної Ради України (наприклад, Постанова Верховної Ради України від 23.06.1995 № 244 «Про державний нагляд за безпечним веденням робіт на підприємствах, в установах, організаціях і у військових частинах військових формувань та органів внутрішніх справ і Служби безпеки України»); 6) нормативні укази Президента України; 7) нормативні постанови Кабінету Міністрів України; 8) нормативні накази Генерального прокурора, керівни-

ків центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво підпорядкованою їм системою органів охорони правопорядку України, накази голови Антикорупційного бюро; 9) постанови Центральної виборчої комісії, що мають нормативний характер, предметом регулювання яких є суспільні відносини за участі працівників органів охорони правопорядку України; 10) нормативно-правові акти Автономної Республіки Крим (Конституція Автономної Республіки Крим, а також постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, постанови та рішення Ради Міністрів АРК, що мають нормативний характер); 11) рішення місцевих рад; 12) нормативні накази керівників територіальних управлінь та відділів центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво підпорядкованою їм системою органів охорони правопорядку України.

За характером правомірної поведінки суб'єктів, норми конституційного права поділяються на уповноважувальні, зобов'язувальні та заборонні.

Уповноважувальні норми конституційного права закріплюють суб'єктивні права або ж статусні права посадових і службових осіб органів публічної влади як потенційних учасників конституційно-правових відносин (наприклад, ст. 23 Закону України «Про Національну

поліцію», що закріплює права працівників поліції; ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України» – права працівників Служби безпеки України; ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» – права та обов'язки працівників Національного бюро та ін.).

Зобов'язувальні норми конституційного права закріплюють суб'єктивні юридичні обов'язки або ж статусні юридичні обов'язки посадових і службових осіб органів публічної влади як потенційних учасників конституційно-правових відносин (наприклад, ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію», ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України», ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» – обов'язки працівників цих органів охорони правопорядку та ін.).

Заборонні норми конституційного права містять адресовану суб'єктам конституційного права вимогу утриматися від учинення правопорушень (заборона застосування тортур, катувань та інших жорстких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки та покарання в діяльності Національної гвардії України (ч. 2 ст. 3 Закону України «Про Національну гвардію України»); заборона організації страйків та участь у їх проведенні осіб рядового та начальницького

складу та працівників кримінально-виконавчої служби (ч. 4 ст. 15 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»); заборони, передбачені п. п. 1-5 ч. 5 ст. 23 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» та ін.).

Окрему увагу необхідно приділити таким відправним установленням, як норми-принципи та норми-дефініції, що належать до спеціалізованих норм права.

У загальнотеоретичній юридичній науці під спеціалізованими нормами права розуміють приписи нетипового, нестандартного характеру, що не мають властивостей та ознак, притаманних класичній моделі норми права. Цю загальнотеоретичну категорію характеризують такі суттєві ознаки:

– мають субсидіарний, тобто допоміжний, характер, допомагають основним нормам додати праву завершеність і повноту;

– не регулюють суспільні відносини та ніби приєднуються до регулятивних і охоронних норм, створюючи разом із ними єдиний регулятор, оскільки щодо основних норм ці норми кваліфікуються як додаткові;

– утворюються на основі «первинних», «вихідних» норм, але містять у собі додатково інші розпорядження (вбирають нові регулятивні якості) з метою охоплення нової

групи суспільних зв'язків. За характером утворення вони є похідними від основних [10, с. 281].

О.Ф. Скакун спеціалізовані норми права визначає у такий спосіб: «Це нетипові правові розпорядження, тобто розпорядження «нестандартного» характеру, у яких відсутні ті чи інші властивості, ознаки, об'єктивно притаманні класичній моделі норми права» [10, с. 281].

Аналіз наведеного визначення цього поняття, зокрема його суттєвих ознак, свідчить про певну суперечність останніх положенням теорії принципів права в частині їх взаємозв'язку з класичними нормами права та здійснюваної ними ролі в механізмі правового регулювання. Наведемо аргументи на користь сформульованої вище тези:

1) оскільки принципи права є стрижнем всієї системи права [10, с. 221], а система права являє собою сукупність чинних норм права, побудованих на засадах єдності, узгодженості та диференціації, такий різновид спеціалізованих норм права, як норми-засади (норми-принципи), не можна розглядати як явище, похідне від тих норм права, які здійснюють інструментальні функції права. Значно ближчим до істини буде судження про те, що класичні норми права створюються на підставі такого різновиду спеціалізованих норм права, як норми-принципи;

2) хоча О.Ф. Скакун і правильно наголошує на тому, що принципи права є загальним мірилом поведінки, не вказуючи на права та обов'язки (фактично йдеться про нормативність принципів права), водночас вона необґрунтовано відводить цьому різновиду спеціалізованих норм права субсидіарну роль у механізмі правового регулювання суспільних відносин, адже ніяких уточнень з приводу нього науковець не робить.

Таким чином, нормам-засадам і нормам-принципам у механізмі конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України відводиться не менш важлива роль, аніж класичним нормам права, які закріплюють права, обов'язки та заборони потенційних учасників цих відносин.

Велике значення в механізмі конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України відводиться й такому різновиду спеціалізованих норм права, як норми-дефініції. Такі норми, як правило, об'єктивовані в законодавчих актах і містять законодавчі дефініції. Під законодавчими дефініціями в теорії права розуміють вихідні (основоположні), самостійні та специфічні державно-владні приписи, що є короткими визначеннями понять, які використовуються в законодав-

стві. Будучи особливими елементами механізму правового регулювання, вони містять точні критерії відмежування одних об'єктів від інших та дозволяють однозначно ідентифікувати об'єкти, одночасно розкриваючи їхній зміст. Саме за їх допомогою стають зрозумілими власне регулюючі та охоронні приписи держави – правові норми [11, с. 31].

Прикладом цього різновиду спеціалізованих норм права можуть слугувати норми-дефініції, закріплені в законах України «Про Службу безпеки України» (ч. 1 ст. 1), «Про Національну поліцію» (ч. 1 ст. 1), «Про Національне антикорупційне бюро України» (ч. 1 ст. 1), «Про прокуратуру» (ч. 1 ст. 1) та ін.

У науковій літературі слушно наголошується на тому, що, на відміну від більшості самостійних регулятивних і охоронних приписів, які містяться в законодавстві, законодавчі дефініції, як правило, безпосередньо нічого не регулюють і не охороняють, а спрямовані на розмежування, розрізнення та ідентифікацію понять, у результаті чого досягається роз'яснення змісту зазначених приписів [11, с. 192].

Отже, вищевикладене дає підстави для таких висновків.

Нормі конституційного права належить основна роль у механізмі конституційно-правового регулювання суспільних відносин з організації та функціонування органів

охорони правопорядку України, що обмежується моделюванням правомірної поведінки вищевказаних суб'єктів конституційного права шляхом встановлення їхніх прав (за допомогою уповноважувальних норм), покладання на них юридичних обов'язків (через зобов'язувальні норми) та заборон (через заборонні норми).

Усупереч усталеному в загально-теоретичній юридичній науці підходу до визначення субсидіарної (допоміжної) ролі норм-принципів у механізмі конституційно-правового регулювання вважаємо, що нормам-засадам разом із класичними нормами права відводиться основна роль, що підтверджується такими аргументами: а) оскільки принципи права є стрижнем всієї системи права, а система права являє собою сукупність чинних норм права, побудованих на засадах єдності, узгодженості та диференціації, такий різновид спеціалізованих норм права як норми-засади (норми-принципи) не можна розглядати як явище похідне

від тих норм права, які здійснюють інструментальні функції права. Сентенцією слід вважати судження про те, що класичні норми права створюються на підставі такого різновиду спеціалізованих норм права, як норми-принципи; б) принципи права як загальне мірило поведінки, у тому числі об'єктивовані в чинному законодавстві, хоча й не закріплюють прав і обов'язків, однак не позбавлені такої суттєвої ознаки, як регулятивність.

Велике значення в механізмі конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України відводиться й такому різновиду спеціалізованих норм права, як норми-дефініції. На відміну від класичних норм конституційного права, які здійснюють регулятивний та охоронний вплив, норми-дефініції спрямовані на розкриття змісту терміно-понять, які використовуються в законі, що суттєво полегшує його інтерпретацію та подальше застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сердюк І.А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять / Сердюк І.А. // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 129–135.
2. Байтин М.И. Сущность права (Современное нормативное правопонимание на грани двух веков) / М.И. Байтин. – Саратов : СГАП, 2001. – 416 с.
3. Загальна теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 432 с.

4. Федоренко В.Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : [монограф.] / В.Л. Федоренко. – К. : Ліра-К, 2009. – 580 с.
5. Теорія держави і права : [підруч.] / [кол. авт.] ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2014. – 468 с.
6. Боняк В.О. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : [монограф.] / В.О. Боняк. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. – 372 с.
7. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблематика теорії та методології : [монограф.] / Н.М. Пархоменко. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 336 с.
8. Погорілко В.Ф. Конституційне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко ; за ред. В.Ф. Погорілка. – Т. 1 – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 544 с.
9. Джерела конституційного права України : [монограф.] / [Ю.С. Шемшученко та ін.] ; відп. ред. : Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик. – К. : Наук. думка, 2010. – 711 с.
10. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : [підруч.] / О.Ф. Скакун. – пер. з рос – Х. : Консум, 2008. – 656 с.
11. Подорожна Т.С. Законодавчі дефініції: поняття. Структура, функції : [монограф.] / Т.С. Подорожна. – Львів : ПАІС, 2009. – 196 с.